

*dr Aleksandra Anna Rabczun*¹

Katedra Ekonomii Informacji
Instytut Ekonomiczno-Społeczny
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Nierówności społeczne i ekonomiczne w krajach MENA – analiza bibliometryczna badań z lat 2011–2025

Abstrakt

Nierówności społeczne i ekonomiczne stanowią jedno z kluczowych wyzwań rozwojowych współczesnych gospodarek, szczególnie w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (MENA), gdzie historyczne uwarunkowania, struktura gospodarcza oraz napięcia polityczne prowadzą do trwałych dysproporcji społecznych. Dotychczasowe badania nad nierównościami w tym regionie pozostają jednak rozproszone i silnie zróżnicowane tematycznie, co utrudnia identyfikację wiodących kierunków badawczych oraz zmian w strukturze wiedzy naukowej w czasie. Przesłanką podjęcia niniejszych badań jest zatem potrzeba systematycznego uporządkowania i oceny dorobku naukowego dotyczącego problematyki nierówności w krajach MENA.

Celem artykułu jest przeprowadzenie kompleksowej analizy bibliometrycznej publikacji naukowych dotyczących nierówności społecznych i ekonomicznych w krajach MENA w latach 2011–2025, ze szczególnym uwzględnieniem dynamiki publikacyjnej, kluczowych autorów, instytucji, krajów afiliacji oraz głównych wątków tematycznych. Analiza została przeprowadzona na podstawie danych z bazy Web of Science przy wykorzystaniu narzędzi Bibliometrix i VOSviewer, które umożliwiły identyfikację sieci współwystępowania słów kluczowych oraz koncentracji tematycznej.

Wyniki badań wskazują na znaczący wzrost liczby publikacji po 2020 roku, internacjonalizację pola badawczego oraz zwiększający się udział ośrodków akademickich z regionu MENA. Analiza słów kluczowych ujawnia dominujące klastry tematyczne: ekonomiczno-społeczny, zdrowotno-polityczny oraz analityczno-porównawczy. Wyniki wskazują, że badania nad nierównościami w krajach MENA stają się coraz bardziej interdyscyplinarne, a dalszy rozwój pola świadczy o potrzebie dalszych badań nad współpracą naukową w tym obszarze.

Słowa kluczowe: nierówności, kraje MENA, Afryka Północna i Bliski Wschód, analiza bibliometryczna.

---

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Instytut Ekonomiczno-Społeczny, Katedra Ekonomii Informacji, al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań; e-mail: aleksandra.rabczun@ue.poznan.pl. ORCID: 0000-0002-1011-623X.

**Social and economic inequalities in MENA countries:
A bibliometric analysis of research from 2011–2025***Abstract*

Social and economic inequalities represent one of the key developmental challenges faced by contemporary economies, particularly in the Middle East and North Africa (MENA) region, where historical legacies, economic structures, and political tensions have contributed to persistent social disparities. Existing research on inequality in the region remains fragmented and thematically diverse, making it difficult to identify dominant research directions and long-term shifts in the structure of scientific knowledge. The motivation for undertaking this study is therefore to systematically organise and evaluate the scientific output addressing inequality in MENA countries.

The aim of this article is to conduct a comprehensive bibliometric analysis of research on social and economic inequalities in the MENA region between 2011 and 2025, with particular emphasis on publication dynamics, leading authors, institutions, countries of affiliation, and principal thematic clusters. The analysis is based on data from the Web of Science database and employs Bibliometrix and VOSviewer, which enabled the identification of keyword co-occurrence networks, and thematic concentration patterns.

The findings demonstrate a significant increase in publication activity after 2020, growing internationalisation of the research field, and a rising contribution of academic institutions from MENA countries. The keyword analysis reveals dominant thematic clusters: economic–social, health–policy, as well as analytical and comparative cluster. Results show that research on inequality in MENA countries is becoming increasingly interdisciplinary, and further development of the field indicates the need for further research on scientific collaboration in this area.

Keywords: inequalities, MENA countries, North Africa and the Middle East, bibliometric analysis.

JEL: D63, O15.

WPROWADZENIE

Badania nad nierównościami społecznymi i ekonomicznymi stanowią od wielu lat jeden z ważnych nurtów w nauce. Nierówności bezpośrednio wpływają na stabilność gospodarczą, spójność społeczną oraz tempo rozwoju (Atkinson, 2015; Piketty, 2014). W ostatnich dekadach szczególną uwagę badaczy przywiązuje do regionu Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (MENA), charakteryzującego się znacznym zróżnicowaniem strukturalnym, wysokim bezrobociem oraz nierównym dostępem do zasobów (Hlasny, Verme, 2016). Nierówności w krajach MENA mają złożony charakter, wynikający z kombinacji czynników ekonomicznych, politycznych i kulturowych, w tym dominacji rentierstwa, ograniczonej dywersyfikacji gospodarki oraz słabości instytucji państwowych (Cammatt, Diwan, Richards, Richards, 2015; Rabczun, 2024).

Pomimo istotnego znaczenia tematu w literaturze brakuje opracowań o charakterze przekrojowym, które ukazywałyby ewolucję badań nad nierównościami w regionie MENA w perspektywie międzynarodowej. Dotychczasowe prace koncentrują się głównie na analizach empirycznych poszczególnych krajów (np.

Egiptu, Tunezji, Maroka) lub na ujęciach makroekonomicznych dotyczących nierówności dochodowych (AlAzzawi, Hlasny, 2019; Hassine, 2015). Brakuje natomiast m.in. badań bibliometrycznych, które pozwoliłyby uchwycić strukturę, dynamikę i współzależności. Tego typu podejście jest szczególnie istotne, ponieważ umożliwia identyfikację głównych nurtów badawczych, kluczowych autorów, ośrodków naukowych oraz ewolucji tematyki w czasie (Aria, Cuccurullo, 2017; Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey, Lim, 2021). Niniejsze opracowanie stanowi próbę wypełnienia tej luki poprzez analizę bibliometryczną badań nad nierównościami społecznymi i ekonomicznymi w krajach MENA w latach 2011–2025.

Celem badania jest ukazanie, jak zmieniała się struktura rozważań dotyczących nierówności społecznych i ekonomicznych w krajach MENA w latach 2011–2025. Zakres czasowy wynika przede wszystkim z następstw Arabskiej Wiosny i jej znaczenia dla poziomu nierówności w krajach arabskich. Podstawowym problemem badawczym jest pytanie: Jakie są główne tendencje, struktury i tematy dominujące w badaniach naukowych dotyczących nierówności społecznych i ekonomicznych w krajach MENA w latach 2011–2025 oraz w jaki sposób ewoluowało to pole badawcze w międzynarodowej literaturze naukowej? Zakłada się, że badania nad nierównościami w regionie MENA wykazują rosnącą dynamikę oraz stopniową dywersyfikację tematyczną.

Aby móc odpowiedzieć na pytanie badawcze, przyjęto określoną strukturę opracowania. Po pierwsze, dokonano przeglądu literatury i nakreślono ramy teoretyczne badania, odnosząc się do pojęcia „nierówności”, a także specyfiki nierówności w regionie MENA. Następnie przybliżono metodologię badawczą. Kolejno wskazano dynamikę publikacji naukowych, a także zidentyfikowano najbardziej wpływowych autorów, czasopisma i instytucje badawcze. Później określono główne kraje pochodzenia autorów i ich wpływ na rozwój dyscypliny. Finalnie zbadano strukturę tematyczną i współwystępowanie słów kluczowych. Artykuł wieńczy wnioski oraz nakreślenie dalszego kierunku rozwoju badań w tym obszarze.

W badaniu wykorzystano zasoby dotyczące badanej problematyki zgromadzone w bazie danych Web of Science (WoS). Do analizy danych wykorzystano program R (dodatek biblioshiny) oraz VOSviewer.

PRZEGLĄD LITERATURY I RAMY TEORETYCZNE

Rozwój społeczny to jedno z kluczowych pojęć współczesnych nauk społecznych, obejmujące przemiany polityczne, gospodarcze, kulturowe i demograficzne, które kształtują warunki życia jednostek i zbiorowości. Proces ten nie przebiega jednak równomiernie – zarówno przestrzennie, jak i społecznie. Zróżnicowane tempo rozwoju grup i regionów prowadzi do powstawania oraz utrwalania

się nierówności społecznych i ekonomicznych, które są zarówno skutkiem, jak i czynnikiem wpływającym na dalszy przebieg procesów rozwojowych. Analiza nierówności jest więc nieodzownym elementem badań nad rozwojem społecznym, pozwalając zrozumieć, jak dystrybucja zasobów, władzy i szans życiowych warunkuje poziom integracji i spójności społecznej w różnych kontekstach gospodarczych i kulturowych.

W literaturze przedmiotu nierówność definiowana jest jako systematyczne różnice w dostępie jednostek lub grup społecznych do zasobów ekonomicznych, społecznych, politycznych i kulturowych, prowadzące do zróżnicowania ich szans życiowych (Sen, 1992; Therborn, 2012). W ujęciu ekonomicznym oznacza ona zazwyczaj nierówny podział dochodów i/lub majątku, natomiast w wymiarze społecznym obejmuje różnice w dostępie do edukacji, ochrony zdrowia, władzy i prestiżu społecznego (Piketty, 2014).

W teorii wyróżnia się kilka głównych nurtów analizujących nierówności. Podejście liberalno-ekonomiczne koncentruje się na efektywności i roli rynku w alokacji zasobów, dopuszczając istnienie nierówności jako bodźca do wzrostu (Friedman, 2002). Z kolei kierunek keynesowski i instytucjonalny podkreśla negatywne skutki nadmiernych dysproporcji dla spójności społecznej i stabilności gospodarczej (Stiglitz, 2013). Teorie marksistowskie i neomarksistowskie postrzegają nierówności jako wynik systemowych relacji władzy i własności, reprodukowanych przez instytucje gospodarcze i polityczne (Wright, 2015). Jednak w ostatnich dekadach pojawiło się również podejście interdyscyplinarne, łączące ekonomię, socjologię i nauki polityczne. Analizuje ono nierówności w kategoriach *intersectionality*, czyli w kontekście płci, klasy, etniczności i przestrzeni (Sayer, 2015; Therborn, 2012).

W analizach empirycznych nierówności ekonomicznych stosuje się szereg klasycznych wskaźników. Najczęściej wykorzystywanym jest współczynnik Giniego mierzący stopień koncentracji dochodów w społeczeństwie. Uzupełniają go takie wskaźniki, jak Theil Index, Atkinson Index, czy miary oparte na udziałach poszczególnych grup w całkowitym dochodzie. W ostatnich latach rośnie znaczenie wskaźników syntetycznych, łączących dane o dochodach, majątku i kapitale ludzkim (Piketty, Saez, 2014). Ich zastosowanie umożliwia bardziej kompleksowe ujęcie współczesnych form nierówności, które obejmują zarówno wymiar materialny, jak i dostęp do możliwości rozwojowych.

Przechodząc do specyfik regionu, należy zauważyć, że nierówności społeczne w krajach MENA mają silne uwarunkowania historyczne i instytucjonalne. Dziedzictwo kolonialne, późniejsze modele rozwoju oparte na państwie i dochodach surowcowych oraz koncentracja władzy polityczno-ekonomicznej sprzyjały utrwalaniu segmentacji klasowej i ograniczonej mobilności społecznej. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na to, że nawet okresy przyspieszonego wzrostu nie przekładały się równomiernie na poprawę dobrosta-

nu, a redystrybucja korzyści była słaba instytucjonalnie (Hassine, 2015; Malik, Awadallah, 2013). Analizy najwyższych dochodów w gospodarkach arabskich wskazują dodatkowo na znaczną koncentrację na górze rozkładu, co zaniżało obraz nierówności w źródłach opartych na tradycyjnych danych ankietowych (AlAzzawi, Hlasny, 2019). W rezultacie nierówności przybierały formę nie tylko dochodową i majątkową, ale także przestrzenną (centrum–peryferie) oraz międzysektorową.

W wymiarze gospodarczym i społecznym istotne okazały się: chronicznie wysoka stopa bezrobocia młodzieży, niski potencjał tworzenia miejsc pracy poza sektorem publicznym, luki kompetencyjne oraz utrzymujące się bariery uczestnictwa kobiet w rynku pracy (Malik, Awadallah, 2013). Po 2011 roku część badań dokumentuje utrzymywanie się polaryzacji dochodowej, ograniczone zaufanie do instytucji oraz nierówny dostęp do usług publicznych jako efekty Arabskiej Wiosny, co osłabiało inkluzywność wzrostu i spójność społeczną w wielu państwach regionu (Arafat, 2024). Z perspektywy społecznej i kulturowej nierówności reprodukują się również poprzez wzorce płci i hierarchie statusowe, które nadal ograniczają kapitał sprawczy części grup (Ncube, Anyanwu, Hausken, 2014).

Wobec złożoności uwarunkowań nierówności w krajach MENA oraz wielowymiarowego charakteru tego zjawiska konieczne staje się nie tylko pogłębione badanie procesów społeczno-ekonomicznych zachodzących w regionie, lecz także analiza sposobu, w jaki problem ten jest ujmowany w dorobku naukowym. Śledzenie kierunków, intensywności i ewolucji badań pozwala uchwycić poziom zainteresowania danym zagadnieniem, identyfikować luki badawcze oraz nowe pola eksploracji. W tym kontekście szczególnie przydatna jest analiza bibliometryczna, umożliwiająca systematyczne odwzorowanie struktury wiedzy w określonej dziedzinie.

Metody bibliometryczne stanowią kluczowe narzędzie ilościowej oceny dorobku naukowego, pozwalając na badanie dynamiki, struktury i współzależności w ramach danego pola. W naukach społecznych umożliwiają identyfikację dominujących nurtów tematycznych, najważniejszych autorów, instytucji i czasopism oraz analizę współautorstwa, cytowań i współwystępowania słów kluczowych. Szczególnie użytecznym narzędziem jest pakiet Bibliometrix opracowany przez Arię i Cuccurullo (2017), który pozwala na kompleksową analizę danych z baz WoS i Scopus, w tym tworzenie map tematycznych oraz analizę trendów publikacyjnych. Uzupełnia go program VOSviewer służący do wizualizacji sieci powiązań między autorami, pojęciami lub krajami.

Zastosowanie obu metod pozwala nie tylko na ilościowy opis rozwoju danego obszaru badawczego, lecz również na głębsze zrozumienie jego wewnętrznej struktury i kierunków ewolucji, co czyni bibliometrię narzędziem coraz szerzej stosowanym w naukach społecznych.

METODYKA BADANIA

Do przeprowadzenia analizy bibliometrycznej wykorzystano bazę danych WoS, powszechnie uznawaną za jedno z najbardziej wiarygodnych i kompleksowych źródeł literatury naukowej (Donthu i in., 2021; Mondal, Singh, 2023). Taki wybór wynikał z kilku czynników. Po pierwsze, dostarcza ona wysokiej jakości metadane, które są niezbędne dla technik bibliometrycznych (Pranckutė, 2021; Singh, Singh, Karmakar, Leta, Mayr, 2021). Po drugie, baza WoS stosuje rygorystyczne kryteria doboru czasopism i utrzymuje wysokie standardy indeksowania, gwarantując w ten sposób, że zbiór danych zawiera wyłącznie recenzowane i istotne naukowo prace (Öztürk, Kocaman, Kanbach, 2024). Wreszcie WoS stał się standardowym punktem odniesienia dla analiz bibliometrycznych w badaniach nad międzynarodowym biznesem i zarządzaniem (Aria, Cuccurullo, 2017), co dodatkowo wzmacnia porównywalność naszych ustaleń z wcześniejszymi pracami.

Pierwszym krokiem analizy bibliometrycznej jest przygotowanie odpowiedniej frazy wyszukiwania. Aby wybrać odpowiednie słowa, warto prześledzić istniejącą literaturę w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie o to, jakich słów kluczowych używali inni. Ze względu na tematykę niniejszego opracowania objęto analizą badania dotyczące nierówności i regionu MENA. Tak oto Ngamba Panagioti i Armitage (2018) w swoim systematycznym przeglądzie literatury i metaanalizie związku między *income inequality* a subiektywnym dobrostanem wykorzystali frazy „income inequalities” i „subjective well-being”. Z kolei Sałach-Drózd (2024) w artykule analizującym zależności między *wealth inequality* i *income inequality* a poziomem satysfakcji z życia wykorzystала frazy „wealth inequality”, „income inequality” i „subjective well-being”. Atış (2021) w swoim przeglądzie literatury poświęconym koncepcji *social exclusion* wybrał takie frazy, jak „social exclusion”, „social inclusion”, „poverty”. Mathieson i in. (2008) w analizie narracyjnej literatury dotyczącej *social exclusion* ze szczególnym uwzględnieniem związków z nierównościami zdrowotnymi i skonstruowaniem ram koncepcyjnych wykorzystali frazy „poverty” oraz „social exclusion”. Wobec powyższego postanowiono w tym badaniu wykorzystać takie sformułowania, jak „social inequality”, „income inequality”, „economic inequality”, „wealth inequality”, „social disparity”, „economic disparity”, „social exclusion”, „unequal access”.

Drugi człon badania ma się odnosić do analizowanego regionu, czyli do Bliższego Wschodu i Afryki Północnej. Tutaj wyszukiwanie jest prostsze, bowiem autorzy używają jedynie trzech określeń „Middle East and North Africa”, „MENA region” lub „Arab countries”. Zdarza się również, że jeżeli badanie dotyczy konkretnego kraju, to frazą wyszukiwania jest nazwa tego kraju.

W związku z powyższym sformułowano frazę wyszukiwania składającą się z dwóch części odnoszących się do nierówności i do regionu MENA:

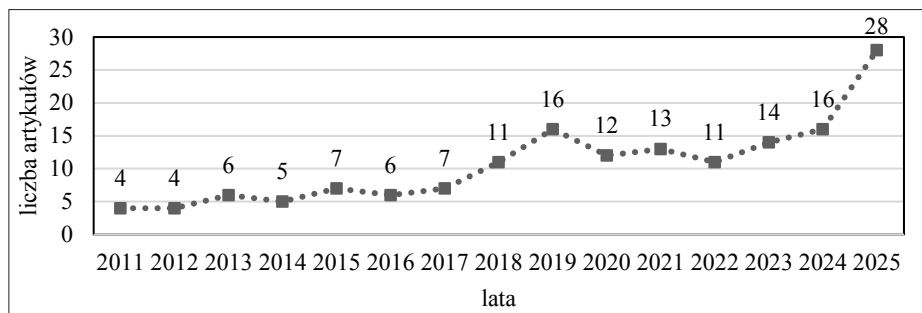
((“social inequal*” OR “economic inequal*” OR “income inequal*” OR “social disparit*” OR “economic disparit*” OR “income disparit*” OR “wealth inequality*” OR “social exclusion” OR “unequal access”) AND (“Middle East and North Africa” OR “MENA” OR “MENA countries” OR “Arab countries”)).

Wykorzystanie “*” na końcu pojedynczych fraz wynika z zasady użycia symboli wieloznacznych w wyszukiwaniu naukowym. W efekcie znaleziono 714 rekordów w bazie WoS. Ponieważ badanie osadzone jest w kontekście Arabskiej Wiosny, to zawężono poszukiwania do tekstów od 1 stycznia 2011 do 31 grudnia 2025 roku. Zdecydowano się na taką cezurę czasową, gdyż nierówności społeczne i ekonomiczne były jednym z kluczowych czynników stanowiących podłoże protestów Arabskiej Wiosny (Jha, Kırşanlı, 2024). Taka selekcja zaowocowała znalezieniem 633 rekordów. Kolejno zadecydowano o tym, by zawęzić wyszukiwanie do artykułów naukowych. Takie praktyki filtrowania są powszechnie zalecane w metodologii bibliometrycznej, ponieważ wykluczanie dokumentów innych niż artykuły poprawia wiarygodność danych i koncentruje analizę na pracach, które przeszły rygorystyczną recenzję (Öztürk i in., 2024). Wcześniejsze prace wykazały również, że materiały konferencyjne mają tendencję do mniejszego wpływu na cytowanie i szybciej tracą na znaczeniu w porównaniu z artykułami w czasopiśmie (Lisée, Larivière, Archambault, 2008). Zastosowanie tego kryterium spowodowało ograniczenie liczby rekordów do 561. Następnie, aby oddać społeczny charakter badania, wybrano takie kategorie w WoS, jak “Economics”, “Social Sciences Interdisciplinary”, “Development Studies”, “Political Science”, “Sociology”, co spowodowało ograniczenie liczby rekordów do 167. Finalnie wybrano tylko teksty w języku angielskim. Ostateczna baza danych zawierała 160 rekordów. Bazę w postaci pliku „txt” wyeksportowano i następnie służyła ona jako plik źródłowy w programach R i VOSviewer.

Wyszukiwanie przeprowadzono w bazie WoS Core Collection z wykorzystaniem pola TOPIC (obejmującego tytuł, abstrakt oraz słowa kluczowe). Uwzględniono indeksy: Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED), Social Sciences Citation Index (SSCI) oraz Emerging Sources Citation Index (ESCI). Dane zostały pobrane 8 kwietnia 2026 roku.

WYNIKI ANALIZY I INTERPRETACJE

Jednym z pierwszych parametrów analizowanych w ramach bibliografii jest wskaźnik liczby artykułów opublikowanych w danym roku (rysunek 1).

Rysunek 1. Liczba artykułów o nierównościach w krajach MENA

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WoS.

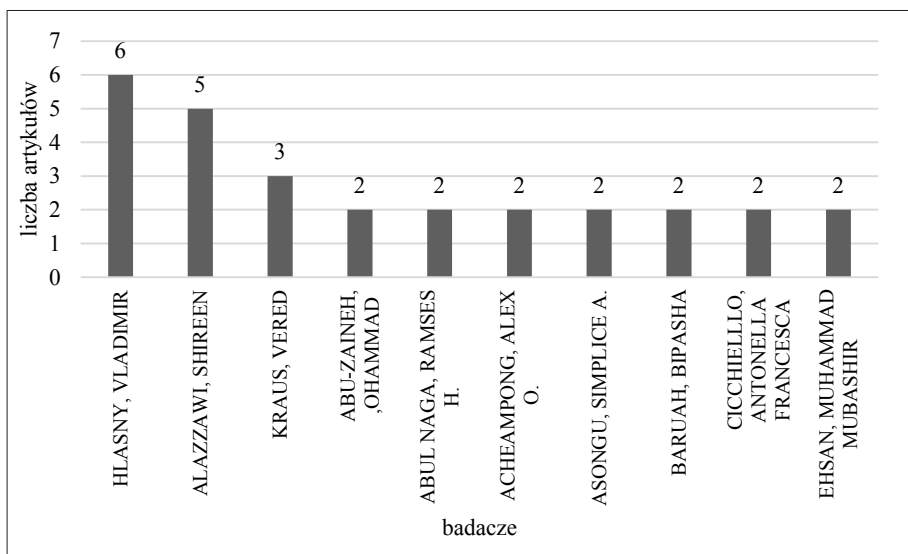
Analiza wskazuje na zróżnicowany poziom aktywności publikacyjnej w badanym okresie. W latach 2011–2017 liczba publikacji utrzymywała się na relatywnie niskim i stabilnym poziomie, mieszcząc się w przedziale 4–7 artykułów rocznie. W kolejnych latach (2018–2020) odnotowano wyraźne zwiększenie liczby opracowań – z 11 w 2018 roku do 16 w 2019 roku. W latach 2020–2022 nastąpił spadek aktywności publikacyjnej, po którym w 2023 roku ponownie zaobserwowano wzrost do 14 publikacji. W 2024 roku liczba artykułów wynosiła 16, natomiast wartość dla roku 2025 (28 publikacji) znacząco wzrosła.

Zróżnicowanie liczby publikacji w czasie może być związane z oddziaływaniem czynników zewnętrznych, takich jak zwiększone zainteresowanie skutkami pandemii COVID-19 (Yang, Qi, 2022) czy rozwój badań nad zrównoważonym rozwojem (Azmeah, Darwich, 2025). Widoczna obecność ośrodków z regionu MENA (Dardas i in., 2023) wskazuje również na ich udział w międzynarodowym obiegu naukowym. Jednocześnie zmienność wartości w poszczególnych latach sugeruje, że rozwój badań nad nierównościami w regionie nie ma charakteru liniowego, lecz przebiega w sposób nieregularny.

Kolejnym wskaźnikiem bibliometrycznym będzie wskazanie, w jakich czasopiśmie pojawiało się najwięcej publikacji na temat nierówności w krajach MENA. Najwięcej na ten temat opublikowano w czasopiśmie „Middle East Development Journal” (6 tekstów), co odzwierciedla jego regionalną specjalizację i skupienie na analizach gospodarczych Bliskiego Wschodu (Noland, Pack, 2011). Po 5 opracowań wydano w „Review of Income and Wealth” i „World Development”. To ostatnie stanowi jedno z ważniejszych źródeł badań nad rozwojem społeczno-gospodarczym w krajach rozwijających się (Zupic, Čater, 2015), co potwierdza jego centralną rolę w dyskursie. Kolejno po 4 teksty opublikowano w „Mediterranean Politics” oraz „Social Indicators Research”. Pozostałe tytuły, takie jak np. „American Behavioral Scientist, Economics & Human Biology” czy „International Review of Applied Economics”, opublikowały po 2 artykuły.

Wszystkie inne czasopisma znajdujące się w pliku źródłowym miały tylko po opublikowanym artykule. Struktura ta wskazuje, że badania nad nierównościami w krajach MENA zarówno mają wymiar interdyscyplinarny, jak i umiarkowanie zróżnicowany rozkład między czasopisma międzynarodowe o zasięgu globalnym i te o profilu regionalnym (Hassine, 2015; Hlasny, Verme, 2016; Ncube i in., 2014). Rozkład ten – podobnie jak liczba publikacji w poszczególnych latach – potwierdza zauważalne zainteresowanie tematyką nierówności w regionie MENA w ramach głównego nurtu badań.

Po przeanalizowaniu kluczowych periodyków warto pochylić się nad autorami piszącymi o nierównościach w krajach MENA (rysunek 2).

Rysunek 2. Autorzy o największej liczbie publikacji dotyczących nierówności w krajach MENA

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WoS.

Najbardziej produktywnym badaczem jest Vladimir Hlasny, autor 6 artykułów. Następnie z liczbą publikacji 5 znajduje się Shireen Alazzawi. Trzy artykuły o nierównościach w krajach MENA opublikował Vered Kraus. Kolejno znajduje się grupa badaczy mających na swoim koncie po 2 publikacje, m.in. Mohammad Abu-Zaineh, Ramses H. Abul Naga, Alex O. Acheampong. Ich prace koncentrują się na różnych problemach badawczych. Na przykład Kraus i Yonay (2018) skupiają się na społecznych i strukturalnych aspektach nierówności, ze szczególnym uwzględnieniem dynamiki klas społecznych i ról płciowych. Dorobek pozostałych obejmuje szerokie spektrum tematyczne – od ekonomicznych wymiarów nierówności dochodowych i majątkowych (Hassine, 2015; Hlasny, AlAzzawi,

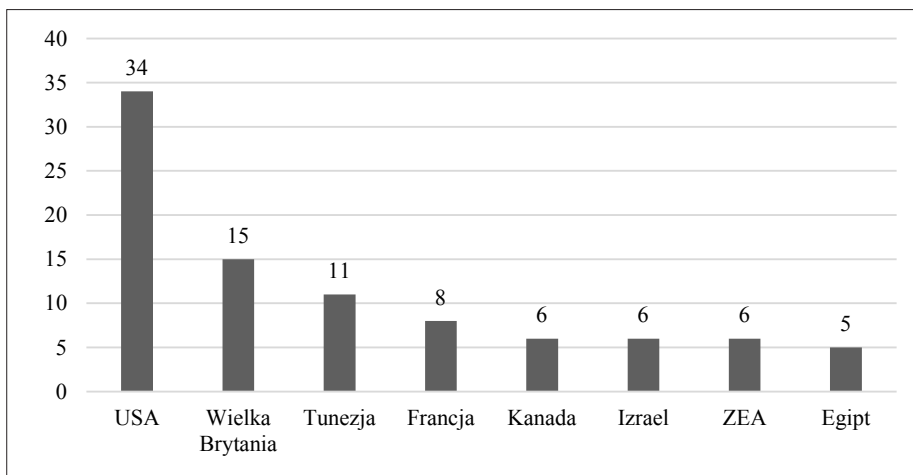
2019), poprzez kwestie sprawiedliwości społecznej i zróżnicowania płciowego (AlAzzawi, Hlasny, 2019; Kraus, Yonay, 2018), aż po analizy strukturalnych barier rozwoju w krajach MENA (AlAzzawi, Hlasny, 2019). Pozostali autorzy z pliku źródłowego mieli wyłącznie po jednej publikacji. Struktura publikacyjna wskazuje na stosunkowo rozproszony charakter autorstwa, co sugeruje, że badania nad nierównościami w regionie MENA mają charakter międzynarodowy i interdyscyplinarny.

Następnie weryfikacji można poddać ośrodki badawcze, w których afiliowani są autorzy prac o problematyce nierówności w krajach MENA. W celu zapewnienia spójności analizy afiliacji zdecydowano się ograniczyć badanie wyłącznie do instytucji akademickich (uczelni wyższych). Z zestawienia wyłączono organizacje o charakterze nieakademickim, takie jak instytucje finansowe, organizacje międzynarodowe, platformy infrastrukturalne oraz ośrodki badawcze niezwiązane bezpośrednio z systemem szkolnictwa wyższego. Takie podejście pozwala uniknąć mieszania nieporównywalnych kategorii instytucji oraz zwiększa przejrzystość i interpretowalność wyników.

Analiza afiliacji autorów publikacji dotyczących nierówności w krajach MENA, ograniczona wyłącznie do uczelni wyższych, wskazuje na zróżnicowaną i umiędzynarodowioną strukturę instytucjonalną badanego pola. Największą liczbę publikacji odnotowano w przypadku University of London (10 artykułów), co potwierdza istotną rolę brytyjskich ośrodków akademickich w analizowanym obszarze. W dalszej kolejności relatywnie wysoką aktywność publikacyjną wykazują m.in. Santa Clara University, Université de Dschang, Université de Tunis El-Manar oraz University of California System (po 5 artykułów). Nieco niższe, lecz nadal istotne wartości odnotowano dla takich uczelni, jak American University in Cairo, Ewha Womans University, Hamad Bin Khalifa University, Northeastern University, University of Economics Ho Chi Minh City oraz University of Sharjah (po 4 artykuły). W grupie uczelni o umiarkowanej aktywności (po 3 artykuły) znajdują się m.in. Aix-Marseille Université, Ben-Gurion University of the Negev, Deakin University, Erasmus University Rotterdam, London School of Economics and Political Science, Qatar University oraz Université de Sfax.

Zróżnicowanie geograficzne wskazanych instytucji (uczelnie znajdujące się w Europie, Ameryce Północnej, Azji oraz regionie MENA) świadczy o silnie umiędzynarodowionym charakterze badań nad nierównościami w analizowanym obszarze. Jednocześnie brak wyraźnej dominacji pojedynczego ośrodka poza University of London sugeruje relatywnie rozproszoną strukturę afiliacyjną.

Dalej w bibliometrii można sprawdzić pochodzenie autorów. Najpopularniejszym wskaźnikiem jest kraj pochodzenia autora korespondencyjnego. Dane w zakresie pochodzenia autorów piszących o nierównościach społecznych w krajach MENA zawarto na rysunku 3.

Rysunek 3. Kraj autora korespondencyjnego dla publikacji dotyczących nierówności w krajach MENA

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WoS.

Największy odsetek artykułów pochodzi od badaczy afiliowanych w Stanach Zjednoczonych, co potwierdza dominującą pozycję amerykańskich ośrodków naukowych. Drugim pod względem liczby publikacji krajem jest Wielka Brytania, której silna obecność wynika z tradycji badań nad rozwojem międzynarodowym oraz szerokiej sieci współpracy akademickiej z krajami MENA.

W dalszej kolejności znajdują się państwa regionu, w tym przede wszystkim Tunezja, oraz Francja. Wysoką widoczność odnotowano również w przypadku Kanady, Izrael i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Te dwa ostatnie kraje reprezentują centra badawcze Bliskiego Wschodu, które obecne w badaniach dotyczących nierówności społecznych i ekonomicznych. Warto też odnotować wynik Egiptu.

Wśród krajów o umiarkowanej aktywności znalazły się m.in. Australia, Niemcy, Włochy, Liban, Niderlandy, Katar, Austria, Belgia, Arabia Saudyjska i Republika Południowej Afryki. Niewielką część stanowią publikacje autorów z takich państw, jak Polska, Turcja, Hiszpania, Norwegia czy Pakistan.

Uogólniając rozkład geograficzny autorów korespondencyjnych, wskazuje on, że badania nad nierównościami w krajach MENA mają charakter silnie umiędzynarodowiony, z dominującą rolą ośrodków z krajów anglosaskich oraz zauważalnym udziałem instytucji naukowych z samego regionu i krajów globalnego Południa.

W tym kontekście warto też sprawdzić, z których krajów pochodzą najczęściej cytowane prace dotyczące nierówności w krajach MENA, notowane w bazie WoS (tabela 1).

Tabela 1. Top 5 krajów, z których pochodzą autorzy najczęściej cytowanych publikacji

Kraj	Całkowita liczba cytowań z danego kraju
USA	1047
Chiny	130
Włochy	130
Kanada	119
Wielka Brytania	114

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WoS.

Największą łączną liczbę cytowań uzyskały publikacje autorów ze Stanów Zjednoczonych, co potwierdza ich wiodącą pozycję w badaniach nad problematyką nierówności. Wysoki wynik cytowań przypisany jest także autorom z Chin i Włoch. Na tle pozostałych krajów wyróżniają się również autorzy z Kanady i Wielkiej Brytanii, chociaż dla Egiptu liczba cytowań była tylko o 3 niższa niż dla Wielkiej Brytanii.

Rozkład cytowań dowodzi, że badania nad nierównościami w krajach MENA mają charakter silnie zglobalizowany, z wyraźną dominacją ośrodków akademickich ze Stanów Zjednoczonych, Chin i Europy.

Na podstawie słów kluczowych, które autorzy przypisywali do swoich tekstów o nierównościach w krajach MENA, można stworzyć chmurę słów (rysunek 4).

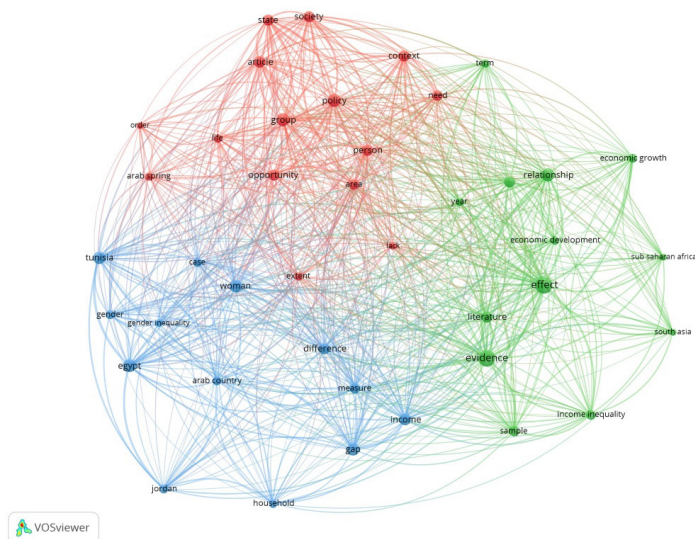
Rysunek 4. Chmura słów na podstawie słów kluczowych tekstów o nierównościach w krajach MENA

Źródło: opracowanie na podstawie danych z WoS.

Najczęściej występującym terminem jest „inequality” (30 przypadków), co potwierdza centralne znaczenie samej koncepcji nierówności jako osi tematycznej badań w tym obszarze. Kolejne często używane pojęcia to „impact” (17), „economic growth” (16), „growth” (15) oraz „poverty” (14), wskazujące, że badania nad nierównościami w regionie MENA są ściśle powiązane z analizą procesów wzrostu gospodarczego i ubóstwa. Wysoka frekwencja słów „determinants” (13) i „income inequality” (13) sugeruje, że wiele opracowań koncentruje się na ocenie determinant społecznych i ekonomicznych zjawisk prowadzących do nierówności, w szczególności tych dochodowych.

Dalsza część analizy została przeprowadzona przy wykorzystaniu programu VoSviewer, który umożliwia badaczom tworzenie interaktywnych map, które ukazują, w jaki sposób poszczególne pojęcia, autorzy lub instytucje są ze sobą powiązane, a intensywność tych relacji jest przedstawiana graficznie za pomocą kolorów, rozmiarów i odległości między węzłami. Dzięki temu możliwe jest łatwe identyfikowanie klastrów tematycznych, liderów naukowych czy współpracujących ośrodków badawczych.

Przede wszystkim wykorzystano analizę współzależności słów kluczowych. Wykorzystano opcję *binary counting* oraz wskazano, że dane słowo kluczowe musi występować co najmniej 10 razy. Dzięki temu zakwalifikowano do dalszej analizy 41 słów kluczowych. Wizualizacja współzależności słów kluczowych dla publikacji o nierównościach w krajach MENA została zaprezentowana na rysunek 5.

Rysunek 5. Analiza współzależności słów kluczowych dla tekstów o nierównościach społecznych w krajach MENA

Źródło: opracowanie za pomocą VOSviewer.

Sieć pojęć pokazuje, jak poszczególne słowa kluczowe współwystępują w publikacjach indeksowanych w bazie WoS, tworząc powiązane klastry tematyczne. Wyniki wskazują na wyodrębnienie kilku głównych klastrów, które reprezentują odmienne, lecz wzajemnie powiązane obszary badawcze.

Klaster czerwony obejmuje zagadnienia o charakterze społeczno-ekonomicznym, koncentrujące się wokół jednostki i jej funkcjonowania w strukturach społecznych. Występujące w nim słowa kluczowe sugerują analizę czynników wpływających na zróżnicowanie sytuacji społecznej oraz jakości życia, co wskazuje na badania o charakterze empirycznym i społecznym.

Klaster zielony reprezentuje tematykę związaną z procesami gospodarczymi i ich konsekwencjami, w tym wzrostem ekonomicznym oraz powiązanymi z nim zjawiskami. Można go interpretować jako obszar badań dotyczących uwarunkowań ekonomicznych oraz ich wpływu na analizowane procesy społeczne.

Klaster niebieski obejmuje zagadnienia o charakterze analitycznym i porównawczym, skupiające się na badaniu zależności między różnymi zjawiskami społecznymi i ekonomicznymi. Obecność powiązanych terminów wskazuje na wykorzystanie podejść ilościowych oraz analiz relacyjnych.

Rozmieszczenie i siła powiązań między pojęciami wskazują na stosunkowo wysoką spójność strukturalną badanego obszaru – centralne węzły są silnie powiązane z wieloma innymi terminami, co potwierdza ich kluczową rolę w integracji różnych wątków badawczych. Jednocześnie obecność mniej powiązanych, peryferyjnych pojęć może wskazywać na potencjalne kierunki dalszego rozwoju badań, zwłaszcza w obszarach mniej eksplorowanych lub dopiero kształtujących się.

WNIOSKI Z BADAŃ

Podsumowując, analiza bibliometryczna wskazuje na wyraźny wzrost aktywności publikacyjnej po 2020 roku oraz koncentrację wyników w kilku wiodących tytułach publikacyjnych. Struktura afiliacji i krajów autorów korespondencyjnych potwierdza silną internacjonalizację badań – z dominacją ośrodków ze Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, przy jednoczesnym zauważalnym udziale ośrodków z regionu MENA. Analiza cytowań uwidacznia przewagę tradycyjnych centrów wiedzy, ale także obecność wysoko cytowanych prac pochodzących z innych krajów. Mapy tematyczne oraz analiza współwystępowania słów kluczowych (opracowane przy wykorzystaniu programu VOSviewer) pokazują rdzeń badawczy skoncentrowany wokół takich zagadnień, jak *inequality*, *growth* oraz *poverty*, przy jednoczesnym rozszerzaniu zakresu badań o wątki zdrowotne, społeczne i środowiskowe.

Analiza tematyczna sugeruje również stopniowe poszerzanie zakresu badawczego o podejścia bardziej złożone i interdyscyplinarne, obejmujące kwestie zdrowia publicznego, nierówności społecznych oraz uwarunkowań instytucjonalnych. Jednocześnie stosunkowo rzadziej pojawiają się zagadnienia związane z cyfryza-

cją, innowacjami czy politykami technologicznymi, co może wskazywać na potencjalne kierunki dalszych badań. Struktura afiliacji wskazuje ponadto na istotny udział ośrodków z regionu MENA w międzynarodowym obiegu naukowym, co może odzwierciedlać rozwój lokalnego potencjału badawczego oraz większą integrację z globalną społecznością akademicką.

Z perspektywy metodologicznej wyniki analizy świadczą o tym, że pole badań nad nierównościami w regionie MENA ma charakter zróżnicowany i rozproszony, choć dynamicznie rozwijający się. Zastosowanie takich narzędzi, jak Bibliometrix i VOSviewer, okazało się szczególnie użyteczne, umożliwiając identyfikację głównych tematów badawczych, kluczowych autorów oraz struktur powiązań między pojęciami. Jednocześnie analiza pozwoliła wskazać obszary mniej eksplorowane, które mogą stanowić kierunki przyszłych badań.

W ujęciu ogólnym niniejsze badanie potwierdza, że problematyka nierówności społecznych i ekonomicznych w krajach MENA jest istotnym obszarem zainteresowania międzynarodowej społeczności akademickiej. W kolejnych latach można oczekiwać dalszego rozszerzania perspektywy badawczej, w szczególności w kierunku analiz uwzględniających nowe uwarunkowania społeczno-gospodarcze oraz zmieniające się konteksty instytucjonalne.

Należy też wskazać na ograniczenia przeprowadzonego badania. Analiza została oparta wyłącznie na danych pochodzących z bazy WoS, co może prowadzić do pominięcia części istotnych publikacji indeksowanych w innych bazach, takich jak np. Scopus czy Google Scholar. Dodatkowo uwzględniono jedynie artykuły w języku angielskim, co może powodować niedoreprezentowanie dorobku naukowego publikowanego w językach lokalnych, w tym w krajach regionu MENA po arabsku. Ograniczeniem jest także sam charakter indeksacji w bazie WoS, która preferuje czasopisma o określonym profilu i zasięgu międzynarodowym, co może zniekształcać obraz wyników. W konsekwencji uzyskane rezultaty należy interpretować z uwzględnieniem tych uwarunkowań.

BIBLIOGRAFIA

- AlAzzawi, S., Hlasny, V. (2019). Household asset wealth and female labor supply in MENA. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 73, 3–13. DOI: 10.1016/j.qref.2019.08.002.
- Arafat, A.A.-D. (2024). Poverty and Inequality in the MENA Region. W: A.A.-D. Arafat, *Human Security in the Middle East and North Africa* (s. 135–166). Cham: Springer Nature Switzerland. DOI: 10.1007/978-3-031-70196-2_5.
- Aria, M., Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. DOI: 10.1016/j.joi.2017.08.007.
- Atış, M. (2021). Sosyal dışlanma: literatür incelemesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 120, 179–191. DOI: 10.29228/ASOS.52101.

- Atkinson, A.B. (2015). *Inequality: What Can Be Done?* Harvard: Harvard University Press. DOI: 10.4159/9780674287013.
- Azmeh, C., Darwich, H. (2025). Leveraging social science research to combat poverty and inequality in the Middle East – A pathway to achieving SDGs 1 and 10. *Cogent Social Sciences*, 11(1), 2473650. DOI: 10.1080/23311886.2025.2473650.
- Cammatt, M.C., Diwan, I., Richards, A., Richards, A. (2015). *A political economy of the Middle East*. Boulder: Westview Press, a member of the Perseus Books Group.
- Dardas, L.A., Malkawi, A.M.A., Sweis, S., Sweis, N., Al-Khayat, A., Sawair, F.A. (2023). Mapping Two Decades of Research Productivity in the Middle Eastern and Arab Countries: A Comprehensive Bibliometric Analysis. *Publications*, 11(4), 48. DOI: publications11040048.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.04.070.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom: Fortieth Anniversary Edition*. Chicago: University of Chicago Press. DOI: 10.7208/chicago/9780226264189.001.0001.
- Hassine, N.B. (2015). Economic Inequality in the Arab Region. *World Development*, 66, 532–556. DOI: 10.1016/j.worlddev.2014.09.011.
- Hlasny, V., AlAzzawi, S. (2019). Asset inequality in the MENA: The missing dimension? *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 73, 44–55. DOI: 10.1016/j.qref.2018.07.010.
- Hlasny, V., Verme, P. (2016). Top Incomes and the Measurement of Inequality in Egypt. *The World Bank Economic Review*, 32(2), 428–455. DOI: 10.1093/wber/lhw031.
- Jha, C.K., Kırşanlı, F. (2024). Arab Spring, democratization of corruption, and income inequality. *International Journal of Finance & Economics*, 29(3), 3678–3691. DOI: 10.1002/ijfe.2853.
- Kraus, V., Yonay, Y. (2018). *Facing Barriers: Palestinian Women in a Jewish-Dominated Labor Market*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781108227070.
- Lisée, C., Larivière, V., Archambault, É. (2008). Conference proceedings as a source of scientific information: A bibliometric analysis. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(11), 1776–1784. DOI: 10.1002/asi.20888.
- Malik, A., Awadallah, B. (2013). The Economics of the Arab Spring. *World Development*, 45, 296–313. DOI: 10.1016/j.worlddev.2012.12.015.
- Mathieson, J., Popay, J., Enoch, E., Escorel, S., Hernandez, M., Johnston, H., Rispel, L. (2008). Social Exclusion Meaning, measurement and experience and links to health inequalities. *WHO Social Exchange Network Background Paper*, 1, 1–91.
- Mondal, S., Singh, S. (2023). A bibliometric and thematic analysis of green entrepreneurship in business research: Current status and future research directions. *Environment, Development and Sustainability*, 27(1), 67–139. DOI: 10.1007/s10668-023-03905-7.
- Ncube, M., Anyanwu, J.C., Hausken, K. (2014). Inequality, Economic Growth and Poverty in the Middle East and North Africa (MENA): Inequality, Economic Growth and Poverty in MENA. *African Development Review*, 26(3), 435–453. DOI: 10.1111/1467-8268.12103.
- Ngamaba, K.H., Panagioti, M., Armitage, C.J. (2018). Income inequality and subjective well-being: A systematic review and meta-analysis. *Quality of Life Research*, 27(3), 577–596. DOI: 10.1007/s11136-017-1719-x.

- Noland, M., Pack, H. (2011). *The Arab economies in a changing world*. Washington: Peterson Institute for International Economics.
- Öztürk, O., Kocaman, R., Kanbach, D.K. (2024). How to design bibliometric research: An overview and a framework proposal. *Review of Managerial Science*, 18(11), 3333–3361. DOI: 10.1007/s11846-024-00738-0.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard: Harvard University Press. DOI: 10.4159/9780674369542.
- Piketty, T., Saez, E. (2014). Inequality in the long run. *Science*, 344(6186), 838–843. DOI: 10.1126/science.1251936.
- Pranckutė, R. (2021). Web of Science (WoS) and Scopus: The Titans of Bibliographic Information in Today's Academic World. *Publications*, 9(1), 12. DOI: 10.3390/publications9010012.
- Rabczun, A. (2024). Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w krajach MENA. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 78, 44–62. DOI: 10.15584/nsawg.2024.2.3.
- Sałach-Drózdź, K. (2024). Wealth inequality, income inequality, and subjective well-being: A cross-country study. *International Journal of Management and Economics*, 60(3), 227–242. DOI: 10.2478/ijme-2024-0017.
- Sayer, R.A. (2015). *Why we can't afford the rich*. Bristol: Policy Press.
- Sen, A. (1992). *Inequality reexamined*. New York: Russell Sage Foundation Clarendon Press.
- Singh, V.K., Singh, P., Karmakar, M., Leta, J., Mayr, P. (2021). The journal coverage of Web of Science, Scopus and Dimensions: A comparative analysis. *Scientometrics*, 126(6), 5113–5142. DOI: 10.1007/s11192-021-03948-5.
- Stiglitz, J.E. (2013). *The price of inequality*. New York: W.W. Norton & Company.
- Therborn, G. (2012). The Killing Fields of Inequality. *International Journal of Health Services*, 42(4), 579–589. DOI: 10.2190/HS.42.4.a.
- Wright, E.O. (2015). *Understanding class*. London: Verso.
- Yang, K., Qi, H. (2022). Research on Health Disparities Related to the COVID-19 Pandemic: A Bibliometric Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1220. DOI: 10.3390/ijerph19031220.
- Zupic, I., Čater, T. (2015). Bibliometric Methods in Management and Organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429–472. DOI: 10.1177/1094428114562629.